

RENDSZER ÉS KORSZAK*

B É K É S M Á R T O N

Nyolc éven belüli harmadik kétharmados felhatalmazásával Orbán Viktor bizonyosan korszakot ír, különösen, ha hozzászámítjuk első, 1998 és 2002 közé eső kormányzását is. Amióta szabad választásokat tartanak Magyarországon, vagyis az 1990 óta eltelt huszonnyolc évben tizenkét évig ő kormányozta az országot, s most újabb négy évre kapott mandátumot. 2018-ban negyedik miniszterelnöki megbízatását vehette át, amivel vitathatatlanul csúcstartó a rendszerváltoztatás utáni kormányfők sorában, ráadásul egyedülként mondhatja el magáról azt is, hogy egymás után kétszer választották újra (a többiek közül csak Gyurcsány Ferencet választották újra egyszer 2006-ban, első, csonka ciklusát követően, a másodikat pedig már ki sem töltötte). A magyar történelem hosszú, stabil korszakai közül Orbán Viktor teljesítménye csak Tisza Kálmán (1875–1890) és Bethlen István (1921–1931) miniszterelnökségéhez mérhető politikai eredmény.

Nem minden rendszer (*regime*) jelent automatikusan korszakot (*era*, *Epoche*) is. A (politikai) rendszer jogszabályok, eljárások, politikai döntések összessége, a működés maga, amely intézményrendszerben testesül meg – ez a forma, a politikai szerkezet. A korszak szélesen értelmezett kultúra: a társadalmi szokások, kollektív meggyőződések és a világnézet összessége, szellemi miliő – tehát maga a tartalom, a kulturális klíma. A rend pedig nem más, mint a rendszer és a korszak szinkronitása, azaz a politikai rendszer és a kultúra összhangja, a társadalom minden alrendszerét átszövő egység.

Az elmúlt 150 év (1867–2018) tanulsága, hogy több tényező együttesen szükséges ahhoz, hogy egy politikai rendszer körül korszakot azonosíthassunk. Ezek a következők: huzamos időtartamot ölel fel, amelyben folyamatosság érvényesül, és jól azonosítható politikai szerkezet működik benne, intézményi állandóság és politikai stabilitás jellemzi. Speciálisan rá jellemző, maradandó jogszabályi és kulturális környezetet hoz létre, amely felelős azért, hogy a béke, a társadalmi nyugalom és a gyarapodás jut róla eszünkbe. Ezen kívül személyi kontinuitás, közös emlékezet, hagyomány és örökség létrejötte is jellemzi, amit megerősít, hogy a közgondolkodásba, társadalmi diskurzusba beépülő kulturális teljesítményeket hoz létre, mégpedig ikonikus művek, emlékezetes történelmi események, maradandó épületek, közös sikerek és kollektív mítoszok formájában.

Míg politikai rendszert csak ideig-óráig lehet működtetni egy neki időbeli keretet adó korszak ellenében, addig a korszak akkor is maradandónak bizonyul, ha egyszer-egyszer olyan rendszernek ad otthont, ami ellentétes kulturális tartalmával. *Neki megfelelő kulturális korszakba ágyazni a politikai rendszert* – ez nemcsak hosszútávú, hanem szép feladat is!

a korszak szélesen értelmezett kultúra: a társadalmi szokások, kollektív meggyőződések és a világnézet összessége, szellemi miliő

* A szövegből részlet jelent meg a Magyar Idők 2018. július 6-ai számának 11. oldalán, *Saját mércét kell teremteni* címmel. (A Szerk.)

POLITIKAI RENDSZEREK 1867 ÉS 2010 KÖZÖTT

A modern magyar politikatörténet hosszú kormánypárti és állagörző hagyománya 1867 és 1944 között csak időlegesen szakadt meg, így kedvezett a rendszereken átívelő korszakalkotásnak. A reformkor szellemi aranyalapja ráadásul sokáig kitartott, afféle kulturális eredeti tőkefelhalmozásként eredményeiből nemzedékek sora élt.

A kiegyezés eleve nyugalomra, megegyezésre, a „súlygyeny” (Kemény Zsigmond) fenntartására épített rendszere 1918-ig szilárdan állt, amelyet az sem rengetett meg, hogy választások útján egyetlen rövid időre (1906–1910) hatalomra került az ellenzék meglehetősen vegyes koalíciója.¹ 1918–21-ben Magyarország egy összeomlást, majd proletárdiktatúrát, aztán ellenforradalmat (velük vörös- és fehérterror), intervenciót és fegyveres, majd nemzetközileg is jóváhagyott országcsönkítést (Trianon) ért meg, amelyet spanyolnátha, közellátási hiány, a király kétszeri restaurációs kísérlete (a második alkalommal polgárháborús vonásokkal) és trónfosztás terhelt.² Összességében az ellenforradalom félig restaurálta a dualizmus Magyarországon korábban érvényes államrendjét („király nélküli királyság”).

A Bethlen István nevével fémjelzett, 1921 és 1931 közötti évtizedre úgy tekinthetünk, mint a konszolidáció és a mérséklés iskolapéldájára. Ezt követően az ország függetlenségének elvesztéséig tartó szűk tizenöt évben (1931–1944) a politikai rendszer egyre távolodott az alkotmányos centrumtól (ennek legelviselhetlenebb lépése a magyar nemzet állampolgári jogegyenlőségének gyalázatos felbontása volt). Az 1944-ben német fegyverekkel, puccsal hatalomra juttatott nyilas kollaboránsok, majd 1948/49-ben a hatalmat a szovjetek segítségével „hosszú államcsínnel” magukhoz ragadó kommunisták pontot tettek a magyar politikai kultúra megelőző fejlődésére. Az 1944 és 1949 között eltelt fél évtizedben újra turbulens időszakot élt át az ország: két egymást követő megszállás, bombázás, háborús vereség, egy *coup d'état* és egy hatalomátvétel, valamint először egy etnikailag-vallásilag, majd egy osztályalapon véghezvitt erőszak- és kifosztáshullám (benne a holokauszt borzalmával és a *malenkij robot* tragédiájával), ki- és áttelepítések sorozata, továbbá államosítás és egy radikális államformaváltás történt.³

1945 és 1990 között a hatalmi viszonyoknak alapvetően három típusa volt, amelyek mindegyikét a kommunista önkény jellemezte. 1) Az eufemisztikusan „koalíciós időszaknak” nevezett 1945 és 1948 közötti évekre a demokratikus viszonyokat felszámoló bolsevik hatalmi stratégia érvényesülése nyomta rá a bélyegét. Ezt Bibó Istvántól Szekfű Gyuláig sokan forradalommal felérő folyamatként értékelték. 2) Az 1949 és 1953 közötti Rákosi-diktatúra a szovjet típusú rendszer voluntarista átültetésével jellemezhető, 1953 és 1955 között érvényesült a Nagy Imre-féle bátortalan reformfolyamat, 1955–56-ban pedig visszatért a korábbi sztálinista gyakorlat.⁴ (Ezekkel szemben az 1956-os két szabad hét egy újfajta rendszer megteremtésével kecsegtetett, amelynek legfontosabb vonásai a spontán demokrácia, a helyi és munkástanácsokon keresztül érvényesülő társadalmi autonómia, és a „szocialista vívmányoknak” a nemzeti törekvésekkel való egészséges ötvözése voltak – amit Mindszentytől Angyal Istvánon át Németh Lászlóig sokan így gondoltak.) 3) A Kádár-rezsim önmagában is jól tagolható világa kezdetben (1956 és 1962 között) nem mutatott lényeges különbségeket a Rákosi-diktatúrához képest, majd a '60-as évek elejétől a '70-es évek közepéig tartó „gulyáskommunizmust” a rendszer utolsó másfél évtizedében felváltotta a „friziderszocializmus”. Eközben fontos változás történt: az 1968-as Új Gazdasági Mechanizmus (ÜGM) által meghatározott időszakban (vagyis a '60-as évek közepétől kezdődő előkészítéstől a '72-es leállításig tartó esztendőkből) kezdtek előtérbe kerülni a hatalmat monopolizáló

1 GERŐ András: *Múlt, félmosollyal. 150 éve született meg az osztrák–magyar kiegyezés*, Kommentár 2017/1., 3–16.

2 Lásd bővebben *A bolsevizmus Magyarországon* [1920] szerk. GRATZ Gusztáv, Méry Ratio, Budapest, 2016; GRATZ Gusztáv *A forradalmak kora. Magyarország története, 1918–1920* [1935] Akadémiai, Budapest, 1992.

3 SCHMIDT Mária: *A magyar társadalom a diktatúrák alatt*, Magyar Szemle 1995. szeptember, 928–941.

4 Az 1945 és 1956 közötti évtized akár egybe is olvasható, lásd például GYARMATI György: *A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956*, Rubicon–ÁBTL, Budapest, 2011.

sztálinista élcsapat helyébe lépő hatalomtechnikusok. Utóbbiak az uralom mechanizmusát felügyelni, szakértelmükkel működtetni, reformokkal néháné kiigazítani és a társadalmat ehhez igazítani igyekeztek.

Magyarországon 1948/49 és 1989/90 között statikus állapot érvényesült, amely a tarthatatlan kommunista rendszer belső (elsősorban gazdasági) viszonyai és a nemzetközi helyzet megváltozása (vagyis a Szovjetunió összeomlása) révén szűnt meg. Ez a nyugalmi állapot természetesen hamis illúzió volt, ugyanis a nyugalmat az erőszakra alapított rezsim súlya és a hitelekkel finanszírozott jólét biztosította. Ahogyan a '80-as évek elején a CPg nevű punkegyüttes *Mindenki tetű* című száma is szól: „a jólét csendet szül”.

A kommunizmus negyvenéves időszaka 1989/90 után számos szempontból nem ért véget, hanem húsz éven át *posztkommunista állapotban* folytatódott. Ennek jellemzője, hogy a gondolkodás struktúrái, a hatalmi és gazdasági elit folytonossága, valamint az értelmezés monopóliumát magánál tartó értelmiség összetétele alapvetően nem változott.⁵ 1990-ben nem valami új kezdődött, hanem inkább más formában folytatódott a régi. Ahogyan azonban a Kádár-rendszer gyakorlata is más volt, mint a megelőző Rákosi-diktatúráé (éppen 1956 forradalma miatt, amely erre kényszerítette), úgy az 1989-es rendszerváltoztatást követően is más viszonyok jöttek. A diktatúrát felváltó demokrácia, az alkotmányban is rögzített egypártrendszer helyett bevezetett versengő pártpluralizmus és a tervezgazdaságot lecserélő piacgazdaság intézménye, amint a nemzetközi integráció változó keretei is teljes mértékben eltérő világot jelentettek – ami viszont nem változott, az legalább ennyire meghatározó jelentőségű volt!⁶ Röviden: *a rendszer változott, a korszak maradt*. Tehát a kommunizmus által meghatározott negyven év után következő húszéves balliberális időszakban (1990–2010) a kormányzás módjának milyensége és a szellemi irányvonal maradandónak bizonyult. Bizonyoságot nyert, hogy a „kulturális hegemonia” legalább annyira fontos, mint a politika uralása. Amint e fogalom bevezetője, Antonio Gramsci írta: „a politikai és gazdasági hatalom megragadása mellett az intellektuális hatalom megszerzésével is foglalkozni kell”.⁷

Röviden érdemes kitérni arra, hogy az ÚGM reformistáinak irányvonalát folytatták a '90 előtti reformközgazdászok (például Bokros Lajos, Csillag István és Surányi György), akik politikai–kulturális kiskoalíciót költöttek a liberális értelmiséggel (a *Beszélő* köre, Haraszi Miklós, Kis János, Kőszeg Ferenc, Magyar Bálint stb.), amely az SZDSZ-ben szervezte meg magát. Frigyüket a Lukács-iskola tagjai (Heller Ágnes, Vajda Mihály) és az urbánus írók (Eörsi István, Konrád György) szentesítették. Még jellemzőbb, hogy a késő-kádári reformizmus rendszerváltoztatás utáni folytatódását nem más, mint az a Nyers Rezső testesítette meg, aki az MSZMP KB ülésén Nagy Imre bíróság elé állítására szavazott, aztán az ÚGM kulcsifurája, majd az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének igazgatója volt, hogy végül az MSZP első elnöke és kétszeres országgyűlési képviselője legyen.

Ezek után nem meglepő, ha a késő-kádári politikai konszenzus és a liberális kulturális hegemonia természete nagyon hasonlított egymásra, mert mindkettőt a progresszió hite jellemezte: előbbit a technokrácia és a „szakértők” által üzemeltetett mechanizmusként írhatjuk le, amelynek egyszerre célja az újraelosztás és a piac szabadsága, válságait pedig kommunikációval el lehet fedni; utóbbi pedig a lukácsi-posztmarxista szemantika, a haladáselvű ideológia és a szekuláris felfogás hármasával körvonalazható, amelynek érvényességét egy megkérdőjelezhetetlen értelmiség elit őrzi. Összefoglalva: 1990 és 2010 között a posztkommunista kurzus konzerválta a politikai és gazdasági

a „kulturális hegemonia”
legalább annyira fontos,
mint a politika uralása

5 LÁNCZI András: *A posztkommunizmus ellen = Magyar konzervatív töprengések – a posztkommunizmus ellen*, Attraktor, Máriabesnyő–Gödöllő, 2004.

6 G. FODOR Gábor – KERN Tamás: *A rendszerváltás válsága / The Crisis of the Regime Change*. Századvég, Budapest, 2009.

7 ANTONIO GRAMSCI: *Question of Culture* [1920] = *The Gramsci Reader. Selected Writings, 1916–1935*, szerk. David FORGACS, New York UP, New York, 2000, 70.

Bálványok alkonya
– A ledöntött Sztálin-szobor
maradványa a csizmával,
Felvonulási tér (ma Ötvenhatosok
tere), 1956. október 30.
(Döme István felvétele,
Terror Háza Múzeum)

nómenklatúra marandóságát, a technokrata reformizmus gyakorlatát és a „demokratikus ellenzék” liberális nyelvezetét, valamint az ezt beszélő értelmiség összetételét, kulturális előjogaival együtt.

A 2006-os belpolitikai nyugtalanság és a 2008-as gazdasági válság a permanens reform válságának nyilvánvalóvá válásával, a kormányzat hitelességének visszavonhatatlan elvesztésével és a legitimáció megkérdőjeleződésével járt.

Egyfelől kiderült, hogy a szabaddemokrata–szocialista koalíció (amely önmagában is megtestesítette a késő-kádári technológusok és a liberális értelmiség szövetségét) képtelen a szükséges változtatásokat végrehajtani, a kormányzás kaotikussá vált, vagyis a reformpotenciál üresnek bizonyult; másfelől a kormányzást meghatározó eszmék és ideológiák (progresszió, racionalizmus, a „fékek és ellensúlyok” fetiszizálása, a Nyugat utolérésének diskurzusa, a [neo]liberalizmus) is kimerültek, sőt diszkreditálódtak. Vagyis a reform válsága egyszerre jelentette a kormányzás és a mögötte álló ideológia válságát, azaz a „reformpárti ideológiai kontinuum” megszűnését.⁸ Érdekes kérdés volna eldönteni: a politikai rendszer merült-e ki, vagy a kulturális hegemonia párolgott-e el előbb?

A részben a reformdühből származó kapkodásból és a neojozefinista voluntarizmusból – emlékezzünk Gyurcsány Ferenc akkori kormányfő 2006-os kampánykijelentésére: „Csináljunk egy jobb országot!” – előálló kormányzati krízis, valamint a kormányzó oldal eszmei kiüresedése egyszerre két mítoszt rombolt le. Az első az volt, hogy a politikai élet egyetlen legitim szereplője a baloldal, hiszen a politika világát semlegesítő „szakértői kormányzás”, társadalommérnökösködés és a válságkommunikáció gyakorlatával egyedül ez képes technikailag lebonyolítani a – vezetés helyett egy mechanizmus működtetéseként felfogott – kormányzást. A másik régi legenda úgy szólt, hogy kizárólag a liberális értelmiség monopóliuma a kulturális élet értelmezése, amelyik természetes hitbizományként bírja a releváns állásfoglalás jogát, szavára minden esetben adni kell, s úgy kell használni a fogalmakat, ahogyan megszabja.

A balliberális kormányzás nyolc esztendeje, a rendszerváltoztatás utáni posztkommunista húsz év és az ország szellemi életét 1945 óta meghatározó, hatvanöt éves baloldali dominancia 2010-re egyszerre zárult le. A jobboldal kétharmados győzelme és a posztkommunizmus vezető politikai erejének számító baloldal katasztrofális veresége új helyzetet teremtett, amelyet megerősített a 2014-es és a 2018-as országgyűlési választások végkimenetele. A megelőző politikai rendszer tehát véget ért, azonban a medréül szolgáló korszak tehetetlenségi nyomatóka még érezteti elnyúló hatását. Amint a posztkoloniális diskurzus alapítója, Edward Said írta: „A belga uralom ugyan véget ért Kongóban 1960-ban, de ez nem jelenti azt, hogy a belga uralom kihatásainak is vége lett volna.”⁹ A jobboldali politikai rendszer szilárdnak és kiépültnek tekinthető, az ennek természetes keretét biztosító konzervatív kulturális korszak megteremtésére van szükség: rendszerváltoztatás után korszakváltásra.

konzervatív kulturális korszak megteremtésére van szükség: rendszerváltoztatás után korszakváltásra

RENDSZER VAGY KORSZAK?

Az elmúlt másfél évszázad politikai rendszereinek összehasonlítása azt mutatja, hogy korszakot a dualizmus korában, illetve a Horthy-korban azonosíthatjuk, de bizonyos megszorításokkal akár „(poszt)kommunista korszakról” is beszélhetünk.

A dualizmus korszaka (1867–1918) fél évszázadig tartott, a kiegyezés politikai eredménye alapozta meg. A reformkor műveltségének és ízlésének elterjedése, klasszicizálódása és szerencsés popularizálódása jellemezte. Ez volt Ferenc József (megkoronázott magyar királyként 1867–1916) kora, amelyben az uralkodó tekintélye és személye meghatározó módon érvényesült, de nevezhetjük a nyugalom korának, *belle époque*-nak is, annál is inkább, mert a köznyelv „a háború előtt” és a „boldog békeidők” fordulattal szintén erre utal. Ez volt a modernizáció és a nemzeti liberalizmus (szabadelvűség) termékeny időszaka, amit a nemzeti klasszicizmus atmoszférája (Arany János, Jókai Mór, Mikszáth

8 G. FODOR Gábor: *A progresszió válsága – a reformpárti ideológiai kontinuum. A (poszt)kommunista establishment jelenvalósága*, Nemzeti Érték 2009/10.

9 EDWARD SAID: *Civilizálók és civilizálandók*, ford. KARÁDI Éva, Magyar Lettre Internationale 2003/2004. tél, 22.

Kálmán) határozott meg. Ez a korszak teremtett politikai-kulturális keretet a modern Magyarország kiépülésének – ennek szimbóluma például az Országház, az Opera épülete, a Milleniumi emlékmű és minden régi vasútállomás Szombathelytől Brassóig és Kassától Szabadkáiig.

A forradalmak kora (1918/19) ezzel szemben nem teremtett semmit: maradandó kulturális teljesítmény nem maradt utána, hacsak nem az, ami éppen ellene jött létre (például Szekfű Gyulától a *Három nemzedék* és Szabó Dezső monumentális műve, az *Elsodort falu*). Ez a rövid, összesen tízhónapos időszak ráadásul a háborútól sem függetleníthető, nem volt benne minek meggyökerekednie, nem teremtett politikai és kulturális eredményeket. Ami hozzá fűződik, az csak az összeomlás, a vereség, a kudarc és a veszteség – nemzeti tragédia.

A Horthy Miklós kormányzóságával megegyező időszak, amelyet ezért az ő nevével fémjelezhetünk, közel negyedszázadot ölelt fel (1920–1944), legsikeresebb időszaka Bethlen István kormányzásához köthető, amely valóságosan Magyarország újjáépítésével ért fel. Bethlen-rendszer és Horthy-korszak – az előbbi stabil, kiszámítható, konszolidációs politikai rendszer volt, az utóbbi pedig egy egész korszak elnevezésére használatos. A két világháború közötti politika komoly kulturális intézményrendszert hozott létre (gondoljunk a Klebelsberg-féle kultúrpolitikára, a bővülő iskolarendszerre, az egyetemalapításokra, a Collegium Hungaricum-hálózat és a Magyar Rádió működésére, a virágzó könyvkiadásra és folyóiratkultúrára, vagy a Hunnia Filmgyárra és az élénk felekezeti életre). Ennek a majd' huszonöt évnek maradandó kulturális eredménye van, hogy csak néhányat emeljünk ki: építészetben a neoklasszicizmus, a Szekfű–Hóman-féle *Magyar történet* sorozata, a Corvin-lánc és egy sor, ma is élvezetes film (*Halálos tavasz*, *Hyppolit*, *a lakáj*, *Meseautó*); de mivel a kulturális eredmények egy részét a rendszer kvázi-ellenzéke hozta létre (*Nyugat*, művészeti modernizmus, a népi írók mozgalma, József Attila) vagy a politikai rendszertől függetlenül jönnek létre (Bartók és Kodály, Babits, Kosztolányi és Szerb Antal művei vagy az *Ember a havason* Szóts István rendezésében), nyugodtan kijelenthetjük, hogy az egész magyar kultúra számára virágzó időszakot jelentett. A kérdés (az is), hogy mára mi „megy tovább”: Somogyváry Gyula vagy Kassák Lajos, Herczeg Ferenc vagy Illyés Gyula, Tormay Cécile vagy Németh László?

A Rákosi nevével fémjelezhető hosszú évtized (1945–1956) sem függetleníthető az újabb vesztes háború végkimenetelétől: szovjet megszállás nélkül ugyanis nincs diktatúra és fordítva. Ez az időszak sem tudott meggyökerekedni, mert elnyomó, idegen, pártos és silány volt. Kulturális értelemben ebből sem maradt más, csak az, ami ellene jött létre (például: Németh László: *Galilei*, Illyés Gyula: *Egy mondat a zsarnokságról* vagy az olyan emigránsok művei, mint Cs. Szabó László és Márai Sándoré, ideértve a belső emigrációba vonulókat is, például Hamvas Bélát és Kodolányi Jánost). A „terror évtizedének” tagadásából született 1956.

A Kádár-rendszer (1956/57–1989) – melyre a névadó erőszakból és megszállásból születő 33 éves illegitim uralma és habitusa meghatározó hatást gyakorolt – derekától kezdve együtt járt bizonyos fokú modernizációval és mérsékelt jóléttel. A Kádár-rendszer mégsem vált korszakká, de – már csak időtartama miatt is – a magyar néplélekre, igényekre, felfogásra nézve meghatározó maradt (és nem csak a nosztalgia-faktor miatt).¹⁰ A maradandó kulturális eredmények (szépirodalomban, filmben, zenében) a rendszer tiltott vagy legfeljebb túrt kategóriájába tartoztak, ami pedig támogatott volt, az nem állta ki az idő próbáját (mondjuk Berkesi András regényei).

Az erre rákövetkező és tőle nem függetleníthető *posztkommunizmust* (1990–2010) átmenetnek tekinthetjük a *rendszerátváltástól a korszakváltásig*. Ekkoriban a kommunista struktúrák túlélése a gazdaságban és a politikában

10 Friss felmérések szerint a magyar társadalom háromnegyede gazdaságpolitikai tekintetben baloldali nézeteket vall (amennyiben az állam felügyelet, az újraelosztás igénye és a társadalmi igazságosság elvárása annak számít), a megkérdoztetek felének társadalompolitikai–kulturális felfogása pedig konzervatívnak mondható; ezt egészíti ki az individualizmusra való fogékonyság (*Politikai útmutató Magyarországhoz. Kutatás a magyar társadalom politikai értékrendjéről*, szerk. Boros Tamás, Friedrich-Ebert Stiftung – Policy Solutions, Budapest, 2018. 100–102).

ugyanúgy jellemző volt, mint a kultúrában, akár a szakértelem illúziójára, akár a jobboldali kultúra szervezett diszkreditálására vagy a liberális kánon könyörtelen érvényesítésére gondolunk. Bár több politikai rendszernek is otthont adott, csak a jobboldali-konzervatív rendszereket (1990–1994 és 1998–2002 között) lehetetlenítette el, a balliberális rendszerek (Horn Gyula, Medgyessy Péter, Gyurcsány és Bajnai Gordon kormányfősége alatt) számára otthonosnak bizonyult. A balliberális kulturális hegemonia nyelvileg,

gondolatilag és szellemileg egyaránt szabadon érvényesült, amit elősegített a művelődési intézmények (MTA, egyetemek, színházak, könyvkiadók, zenei élet, galériák) gyarmatosítása és a kereskedelmi célú „kultúra” meghonosodásának támogatása, ami lépten-nyomon együtt járt a cinizmus és a közömbösség terjedésével. A legnagyobb on-line hírportálokat ma is egy olyan gonzó-szubkultúra határozza meg, amelynek kódjai, utalásai és metanyelve a többségi társadalomtól teljesen idegen. A nyilvánosságnak ezek az enklávéi tekinthetők a liberális kurzust nyomokban még fenntartó „médiaelit” utolsó valamirevaló citadelláinak. Nem túlzás tehát azt gondolni, hogy a *konzervatív kulturális dekolonizáció* elsődleges feladata a művelődési és média-intézményrendszer átalakítása.

Meghalt a cselszövő
– Felakasztott Rákosi-büsztt
a Mártírok útja (ma Margit
körút) és a Keleti Károly utca
sarkán, 1956. október 25.
(Terror Háza Múzeum)

MIT TEGYÜNK?

A politika világa mellett a kultúra szövevényes hálózatának átalakítása hosszabb feladat – az intézményépítés és a fórumteremtés után ezeket minőségi tartalommal is meg kell tölteni, mely munkában a lojalitás csak az egyik (persze igen fontos) erény, de hosszú távon nem pótolhatja a tehetséget, a szorgalmat és az alázatot, amelyekből a teljesítmény végül összeáll. A politikai győzelmek „menetrendszerű” bekövetkezése jogosan kelti fel annak igényét, hogy a kultúra területén is sikerek szülessenek és a politikai élet látványos fordulatai a kultúra területén is megismétlődjenek. Amint Grób László, az Attraktor Kiadó tulajdonos-vezetője fogalmaz: „ha már a politikát képezzük le a kultúrában, akkor 2018-ban a magyar választók nemcsak parlamentet és kormányt választottak, hanem nagyon hangsúlyosan világnézetet is. S ennek a kulturális szférában történő érvényesítését igenis számonkérhetjük.” Nem biztos azonban, hogy ez az intézményteremtő politika feladata volna. Ezzel kapcsolatban teszi fel a legfontosabb kérdést, miszerint is: „Miért érzi magát a jobboldaliak túlnyomó többsége idegenül és a ballib[erális] klikknek kiszolgáltatottan a – tágan értelmezett – kulturális szférában, s mindezt a harmadik politikai kétharmad után is?”¹¹

Mintha a korábbi korszak kultúrájának urai jobban értenék, hogy mit vezíthetnek, mint azok, akikre az új korszak megalapozásának munkája vár. Az értelmezés monopóliumára féltékenyen vigyázó és a kulturális standard meghatározását olyannyira igénylő baloldali-liberális közeg ugyanis a nagy politikai csata elvesztése után a kultúra mellékhadszínterén elszenvedett vereségeket érzékeny veszteségként veszi tudomásul. Gyakran sértetten reagál arra, ha kiderült: *elmaradt az időtől, nincs mondanivalója, nem találja a választokat*, de még a helyes kérdéseket sem képes feltenni. Színdaraból színdarabra, filmkritikától könyvrecenzióig vonul vissza, de továbbra is elkeseredetten harcol kulturális privilégiumai és gyarmatai megtartásáért.

Miután a jobboldal eszmei hátteréül szolgáló konzervativizmus inkább kritikai iskola, hiszen akkor érzi igazán elemében magát, ha védekeznie, reagálnia, esetleg bírálnia kell, a teremtésben, álmodásban és tervezésben sok esetben gyengébben teljesít. Ráadásul a magyarországi posztkommunista állapot nemigen bírt olyan társadalmi és kulturális közeggel, amely egy magát konzervatívnak valló ember számára értékesnek volna mondható, így most az a furcsa helyzet állt elő, hogy a jobboldal vagy megelégszik azzal, hogy a baloldali politikai törekvések és a liberális gondolat kritikáját végzi, vagy pedig megpróbál olyan értékeket teremteni, amelyek megőrzésre méltóak. Előbbi reakciós, utóbbi inkább forradalmi jelenség.

Mai feladatunk a 21. századi Magyarország felépítése. Az új kihívásokra, mint a globalizáció válsága, a liberalizmus krízise, a migráció és a demográfia, az EU szerkezetátalakulása, a technológiai fejlődés árnyoldalai, a nemzeti szuverenitás kikezdése, működő válaszokat kell adnunk. Hogy *korszak lesz-e a rendszerből*, most már csak rajtunk múlik.

11 GRÓB LÁSZLÓ: *Jobboldali szolidaritás és kurázsí*, Magyar Idők 2018. június 28. 11 (kiemelés tőlem).